

4. **Банківський менеджмент** : підручник / за ред. О.А. Кириченка, В.І. Міщенко. – К. : Вид-во "Знання", 2005. – 831 с.
5. **Федулова Л.І.** Актуальні проблеми менеджменту в Україні. – К. : Вид-во "Фенікс", 2005. – 320 с.
6. **Фінансово-кредитний енциклопедичний словник** / Кол. авторів / за заг. ред. А.Г. Грязної. – М. : Фінанси і статистика, 2002. – 1168 с.
7. **Енциклопедія банківської справи** України / Ред. кол. : В.С. Стельмах (голова) та ін. – К. : Вид-во "Молодь", Ін Юре, 2001. – 680 с.
8. **Лігоненко Л.О., Ситник Г.В.** Управління грошовими потоками : навч. посіб. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 255 с.
9. **Банковское дело: управление и технологии** : учеб. пособ. [для ВУЗов] / под ред. проф. А.М. Тавасиева. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 863 с.

УДК 338.2

Аспір. Ю.М. Кушнірчук¹ – Львівська КА

ПРОБЛЕМИ ТРАКТУВАННЯ СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Проаналізовано існуючі підходи до трактування поняття економічної безпеки держави і економічної безпеки суб'єктів підприємництва, а також визначено їхню роль у процесі функціонування підприємницьких структур. Структуровано внутрішні та зовнішні загрози економічній безпеці та окреслено заходи щодо їх усунення.

Ключові слова: економічна безпека держави, економічна безпека суб'єкта підприємництва, загроза, кримінальна конкуренція.

Post-graduate Yu.M. Kushnirchuck – L'viv commercial academy

Problems of interpretation of essence of category of economical safety

Existent approaches to interpretation of notion of economical safety of the state and economical safety of business entities are analyzed, and also their role in the process of functioning of enterprise structures is definite. Threats of economical safety are structured and measures on their removal are outlined.

Keywords: economical safety of the state, economical safety of business entity, threat, criminal competition.

Вступ. У сучасних умовах поглиблення глобалізаційних процесів економічна безпека суб'єктів підприємництва, як і держави загалом, набуває вирішального значення. В Україні відбуваються різноманітні соціально-економічні трансформації, що впливають на рівень економічної захищеності суб'єктів господарювання. Із становленням ринкових умов господарювання в Україні постають питання захисту громадян, підприємств, суспільства та держави загалом від несприятливих внутрішніх і зовнішніх чинників, що мають вплив на економічне середовище. Наслідком низького рівня економічної безпеки вітчизняних підприємств є надзвичайно низькі темпи розвитку економіки та суспільства.

Постановка проблеми. Сучасні кризові явища ведуть до зростання кількості загроз безпеці суб'єктів господарювання, та, як наслідок, до зниження їх фінансової стійкості чи банкрутства. Одне із ключових завдань – виведення із кризи суб'єктів підприємництва та їх ефективного розвитку – полягає у формуванні адекватного механізму боротьби за економічну безпеку.

¹ Наук. керівник: проф. І.Д. Фаріон, д-р екон. наук – Тернопільський національний економічний університет

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про важливість проблем економічної безпеки свідчить те, що багато вчених у своїх економічних дослідженнях торкалися цих питань. Серед вітчизняних науковців варто виділити праці Д. Ковальова, Г. Пастернак-Таранушенка, В. Пономарьова, А. Кирієнка, Н. Послужну, Я. Базилюка, В. Мартинюка. Економісти близького зарубіжжя А. Абалкін, А. Архіпова, А. Прохоровський, В. Сенчагов, А. Татаркін, А. Одінцов, Є. Олейніков, В. Тамбовцев також досліджували проблематику економічної безпеки держави, регіонів та суб'єктів господарювання.

Проте єдиної думки щодо визначення суті економічної безпеки немає, тому дослідження цього питання залишається актуальним і сьогодні.

Метою цього дослідження є узагальнення теоретичних підходів до трактування сутності категорії економічної безпеки та виокремлення її складників.

Результати дослідження. Економічна безпека суб'єктів підприємницької діяльності є підсистемою економічної безпеки держави. Термін "економічна безпека" увійшов в ужиток українських економістів відносно нещодавно. Саме із цим пов'язані суперечності у його інтерпретації.

Російський науковець В. Паньков трактує економічну безпеку як "...такий стан національної економіки, який характеризується її стійкістю, "іммунітетом" до впливу внутрішніх і зовнішніх чинників, що порушують нормальне функціонування процесу суспільного виробництва, підривають досягнений рівень життя населення і цим самим спричиняють зростання соціальної напруги в суспільстві, а також загрозу існуванню держави" [5, с. 6].

В. Богомолів дає таке визначення економічної безпеки: "економічна безпека – це компонента антикризового управління економікою" [10, с. 3]. Економічні кризи наявні в економіках різних країн. Саме тому вагомим є розроблення моделі антикризового управління, основою якої повинна бути оцінка індикаторів економічної безпеки.

Ширше економічна безпека визначається як стан економіки та інститутів влади, за якого забезпечується гарантований захист національних інтересів, соціальна спрямованість політики, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів [9, с. 5].

Розглядаючи поняття економічної безпеки, російські автори переважно мають на увазі економічну безпеку держави. Дещо інша думка В.Л. Тамбовцева, який вважає, що економічна безпека – це сукупність властивостей стану її виробничої підсистеми (суб'єктів господарювання), що забезпечує можливість досягнення цілей всієї системи [8, с. 3]. Він висвітлює зв'язок між поняттями економічної безпеки держави та суб'єктів підприємництва, оскільки безпека суб'єктів господарювання є первинною ланкою у системі економічної безпеки держави.

Таким чином, стає зрозумілим, що економічну безпеку суб'єктів підприємництва потрібно розглядати в системі економічної безпеки держави.

Є.А. Олейніков вважає, що " економічна безпека підприємства – це стан найефективнішого використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам та забезпечення стійкого функціонування підприємства у теперішньому та майбутньому часі" [4, с. 138].

Інший російський вчений А.А. Одінцов економічну безпеку підприємства визначає як "процес, скерований на захист підприємницьких структур і окремих фізичних осіб, в діяльності яких наявні елементи підприємства, від застосування щодо до них методів кримінальної конкуренції та іншої діяльності, що завдає їм шкоди внаслідок порушення законодавства та ділової етики. Безпека (захищеність) підприємства – це такий стан цивілізованого бізнесу, за якого відсутня економічна чи інша шкода, якої завдавали б бізнесу навмисно фізичні особи чи соціальні організації (зокрема юридичні особи) з порушенням закону чи етики підприємства" [3, с. 45-46]. У цьому визначенні поняття економічної безпеки звужується до забезпечення захисту від кримінальної конкуренції та не враховано низки загроз, зокрема внутрішнього характеру.

Заслуговує на увагу визначення економічної безпеки українських вчених Д. Ковальова та Т. Сухорукової: "економічна безпека підприємства – це захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усунути різноваріантні загрози або пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності" [1, с. 48]. В основу цього трактування покладено менеджмент підприємства в конкурентному середовищі.

Узагальнивши сказане, можна зробити висновок, що під час визначення економічної безпеки держави більшість науковців виокремлюють зовнішні і внутрішні загрози, проте під час дослідження економічної безпеки підприємства внутрішніми загрозами нехтують.

На наш погляд, економічну безпеку підприємств доцільно розглядати як систему економічних умов діяльності підприємницьких структур, яку забезпечують держава та керівництво підприємства в межах їх компетенцій і містить захист від зовнішніх і внутрішніх загроз. Адже основною метою економічної безпеки є забезпечення стабільного та ефективного розвитку підприємства і, відповідно, розвитку економіки загалом.

Загрози економічній безпеці підприємства тісно пов'язані із характеристикою середовища підприємства. Сьогодні характерними загрозами соціально-економічного середовища в Україні є такі:

1. Зовнішні загрози:

1.1. Макроекономічні загрози:

- 1.1.1. нестабільність економіки, спад темпів економічного розвитку;
- 1.1.2. стан валютного ринку та нестабільність національної валюти;
- 1.1.3. незбалансованість державної бюджетної політики;
- 1.1.4. параметри монетарної політики, схеми проведення грошової емісії;
- 1.1.5. параметри податкової системи (рівні податкового навантаження, прогнозованість змін у системі оподаткування);
- 1.1.6. нестабільність банківської системи, її ненадійність;
- 1.1.7. стан фінансового ринку;
- 1.1.8. низька середньоринкова прибутковість;
- 1.1.9. висока ризикованість діяльності;
- 1.1.10. низькі темпи та високий рівень споживання;

- 1.1.11. значний рівень інфляції
- 1.1.12. низький рівень довіри інвестора та обсягів інвестицій;
- 1.1.13. тінізація та криміналізація економіки;
- 1.1.14. низький рівень ділової активності;
- 1.1.15. переважання торгівлі над виробництвом;
- 1.1.16. соціальна нерівність та незахищеність;
- 1.1.17. спрямованість підприємців на отримання надприбутків;
- 1.1.18. нерозвиненість інфраструктури ринкової економіки,

1.2. Галузеві й регіональні загрози:

- 1.2.1. нерозвиненість існуючої інфраструктури;
- 1.2.2. низький рівень ресурсного забезпечення підприємств;
- 1.2.3. несприятливі екологічні умови;
- 1.2.4. неналежно розвинена посередницька діяльність;
- 1.2.5. наявність суміжних підприємств чи виробництв;
- 1.2.6. наявність та рівень недобросовісної конкуренції;
- 1.2.7. велика частка збиткових підприємств.

2. Внутрішні загрози:

2.1. Організаційні загрози:

- 2.1.1. низький рівень менеджменту;
- 2.1.2. низький рівень кваліфікації працівників;
- 2.1.3. інші.

2.2. Фінансово-економічні загрози:

- 2.2.1. високий рівень витратності;
- 2.2.2. низький рівень рентабельності;
- 2.2.3. низький рівень фінансової стійкості підприємства;
- 2.2.4. нераціональне розміщення і використання ресурсів;
- 2.2.5. брак фінансового планування;
- 2.2.6. залежність від зовнішніх кредиторів;
- 2.2.7. інші.

2.3. Юридичні загрози:

2.3.1. недосконалість та нестабільність існуючої в країні законодавчої та нормативної бази щодо державного регулювання сфери підприємницької діяльності;

2.3.2. не врегульованість комплексу юридичних документів, що визначають підприємницьку діяльність;

2.3.3. невизначеність економічних та майнових відносин між учасниками підприємницької діяльності;

2.3.4. інші.

2.4. Інформаційні загрози:

- 2.4.1. незахищеність авторських прав та прав інтелектуальної власності;
- 2.4.2. незахищеність комерційної таємниці;
- 2.4.3. промисловий шпіонаж;
- 2.4.5. інші,

Підприємницькі структури, що здійснюють діяльність в такому жорсткому середовищі потребують захисту. Серед основних заходів економічного

убезпечення держави можна виділити економічні, організаційні, правові, інформаційні та ін.

Відповідно, економічне забезпечення підприємства потрібно здійснювати покроково згідно з визначеним алгоритмом:

- 1) аналіз внутрішніх і зовнішніх загроз економічній безпеці підприємства;
- 2) оцінка поточного рівня економічної безпеки;
- 3) планування заходів підвищення рівня економічної безпеки;
- 4) здійснення фінансового планування;
- 5) планування організаційної роботи підприємства;
- 6) планування заходів з усунення юридичних та інформаційних загроз;
- 7) реалізація комплексу заходів щодо забезпечення планового рівня економічної безпеки;
- 8) недопущення повторного виникнення внутрішніх загроз;
- 9) пошук та здобування необхідної інформації для прийняття оптимальних управлінських рішень з питань забезпечення суб'єкта підприємницької діяльності;
- 10) контроль за ефективністю заходів щодо підвищення рівня економічної безпеки.

Отже, реалізацію основних завдань бізнесу в нинішніх умовах потрібно здійснювати із врахуванням інтересів його економічного забезпечення.

Висновки дослідження і перспективи подальшого розвитку. Здійснене дослідження свідчить про те, що визначення суті економічної безпеки має дуалістичний характер: з одного боку це сукупність захисних властивостей економічної системи та механізмів її протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам, а з іншого – це охоронні функції і завдання держави та інститутів, які вона створює для забезпечення цих функцій.

Наукове обґрунтування поняття економічної безпеки суб'єктів підприємництва, дослідження його суті, загроз, що стримують розвиток суб'єктів господарювання, дадуть змогу розробити ефективну стратегію попередження та мінімізації дії цих загроз на базі індикаторів.

Література

1. Ковальов Д. Економічна безпека підприємства / Д. Ковальов, Т. Сухорукова // Економіка України. – 1998. – С. 48-52.
2. Мониторинг экономической безопасности регионов как условие стабильного развития / А.И. Татаркин, А.А. Ку克林, А.Л. Мызин [и др.] / под науч. ред. акад. РАН А.И. Татаркина, д.э.н. А.А. Кукина. – Екатеринбург, 2009. – 98 с.
3. Одинцов А.А. Экономическая и информационная безопасность предпринимательства : учеб. пособ. [для ВУЗов] / А.А. Одинцов. – 2-е изд. [испр. и доп.]. – М. : Изд-во "Академия", 2008. – 336 с.
4. Основы экономической безопасности / под науч. ред. Е.А. Олейников. – М. : ЗАО "Бизнес-школа", 1997. – 288 с.
5. Паньков В. Экономическая безопасность: мирохозяйственный и внутренний аспект // Внешнеэкономические связи. – 1992. – Вып. 8. – С. 5-18.
6. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення : підручник / за ред. проф. Богдана Кравченка. – К. : Изд-во "Кондор", 2002. – 302 с.
7. Пономарьов В. Забезпечення економічної безпеки підприємства як елемент сучасного менеджменту / В. Пономарьов // Торгівля і ринок України : зб. наук. праць. – Донецьк. – 1999. – Т. 2, вип. 9. – С. 35-40.
8. Тамбовцев В.Л. Экономическая безопасность хозяйственных систем: структура, проблемы // Вестник МГУ : Сер. 6. Экономика. – 1995. – № 3. – С. 3-14.

9. **Экономическая безопасность**: Производство, финансы, банки / под ред. В.К. Сенчагова. – М. : Изд-во "Финстатинформ", 1998.

10. **Экономическая безопасность** : учеб. пособ. / В.А. Богомолов и др. / под ред. В.А. Богомолова. – 2-е изд. [перераб. и доп.]. – М. : Изд-во "ЮНИТИ-ДАНА", 2009. – 295 с.

УДК 338.001.3:6630*742

Доц. О.В. Максимець, канд. екон. наук –
НЛТУ України, м. Львів

НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЛІСОВОГО КОМПЛЕКСУ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ

Розглянуто процеси трансформації, які відбуваються у лісовому секторі, досліджено та сформовано напрямки розвитку його конкурентних переваг за допомогою показників, які найкраще їх відображають (Індекс Грубеля-Ллойда, індекс Баласса та група індексів відносної порівняльної переваги). Дослідження дає підстави стверджувати, що для отримання додаткових конкурентних переваг у зовнішній торгівлі підприємствам лісового комплексу потрібні подальші удосконалення у сфері регулювання зовнішньої торгівлі необробленою деревиною.

Assoc. prof. O.V. Maksymets – NUFWT of Ukraine, L'viv

Directions for competitiveness increase of forest complex enterprises on the international markets

The processes of transformations in a forest sector are assessed in the article, as well as the directions for development are formed on the basis of competitiveeveness (Grubel-Lloyd's Index, index Balass, the group of comparative competitive advantage indexes). The conducted research proves that for the additional competitive advantages in foreign trade of forest complex enterprises subsequent improvements are needed concerning foreign trade regulations of unprocessed wood-based products.

Актуальність дослідження. Лісове господарство та деревообробна промисловість не є найважливішими галузями для економіки України – їх питома вага у загальному обсязі промислового виробництва у 2007 р. становила приблизно 1,3 %. Однак, у структурі промислового виробництва окремих регіонів лісове господарство та деревообробне виробництво займають значну частку. Так, у 2006 р. на цю галузь припадало 12,8 % від загального обсягу промислового виробництва у Закарпатській області, а частка експортованої деревинної продукції перевищувала 37 % від загального обсягу експорту області.

У світлі кризових явищ в українській економіці загалом та у секторі зокрема та проблем зі збутом продукції, виконане дослідження є актуальним та важливим.

Методи дослідження. Для того, щоб оцінити процеси трансформації, які відбуваються у лісовому секторі, потрібно дослідити та сформулювати напрямки розвитку його конкурентних переваг. Існує велика кількість методичних підходів до оцінки конкурентних переваг на мезоекономічному рівні, тобто на рівні галузі. На наш погляд, до показників, які найкраще відображають конкурентні переваги, належать Індекс Грубеля-Ллойда, індекс Баласса та група індексів відносної порівняльної переваги.